

РОЗДІЛ 2. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

СКЛАДОВІ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

COMPETITIVE ADVANTAGES COMPONENTS OF AGROINDUSTRIAL COMPLEX

УДК 332.122

Варшавська Н.Г.

аспірант, асистент кафедри
міжнародних економічних відносин
Донецький національний університет
імені Василя Стуса

У статті розглянуто конкурентоспроможність АПК, як важливий елемент не лише продовольчої безпеки держави, а й стимул для розвитку інших галузевих комплексів. Тож пріоритетним має бути забезпечення конкурентоспроможності українського аграрного сектору як всередині країни так і на міжнародному ринку.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, АПК, галузевий комплекс, кластери.

В статье рассмотрены конкурентоспособность АПК, как важный элемент не только продовольственной безопасности государства, но и стимул для развития других отраслевых комплексов. Поэтому приори-

тетным должно быть обеспечение конкурентоспособности украинского аграрного сектора как внутри страны так и на международном рынке.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность, АПК, отраслевой комплекс, кластеры.

The article examines the competitiveness of agriculture, important not only food security but also an incentive for the development of other industrial complexes. So the priority should be to ensure the competitiveness of Ukrainian agricultural sector both domestically and internationally.

Key words: competition, competitiveness, agriculture, industry complex clusters.

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність країни визначається конкурентоспроможністю її галузевих комплексів. Необхідність забезпечення продовольчої безпеки країни, задоволення потреб населення в продуктах харчування і зростання соціально-економічної ефективності сільського господарства висуває на перший план завдання підвищення конкурентоспроможності вітчизняного агропромислового комплексу (АПК). Без високоефективного і конкурентоспроможного агропромислового виробництва неможливе вирішення багатьох нагальних і стратегічних завдань розвитку соціально орієнтованої економіки країни та формування цивілізованого аграрного ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням конкурентоспроможності агропромислового комплексу присвячені праці таких вчених як Шпанко А., Тараненко І.В., Артеменко В.О., Бабко В.М., проте невирішеними є інституціональне середовище фінансового забезпечення аграрного ринку, а також погляд, дослідження АПК як одного із базових секторів економіки України.

Метою статті є дослідження АПК, його інституціонального середовища фінансового забезпечення, дослідження забезпечення діяльності АПК України.

Виклад основного матеріалу дослідження. На розвиток конкуренції в агропромисловому виробництві значний вплив здійснюють особливості сільського господарства як основної галузі. Стійкість сільськогосподарського виробництва значно нижче інших галузей у зв'язку з мінливими метеоумовами,

що викликає значні коливання обсягів пропозиції продукції і цін. Тривалий виробничий цикл визначає інерційність пропозиції сільськогосподарської продукції при зміні цін. Сезонність виробництва призводить до нерівномірної реалізації продукції протягом року. Значна частка продукції, яка швидко псується вимагає її реалізації протягом невеликого періоду часу, що загострює конкуренцію під час масового надходження на ринок. Імобільність ресурсів у сільському господарстві виключає його з міжгалузевої конкуренції за більш прибуткове вкладення капіталу [6, с. 59].

Конкурентоспроможність АПК з урахуванням специфіки і соціальної значущості аграрного сектора слід визначати як його змагальну здатність функціонувати і розвиватися в ринковому середовищі, ефективно забезпечуючи процеси відтворення аграрного потенціалу. Рівень конкурентоспроможності результується у величині основних видів агропромислової продукції на душу населення, їх позитивній динаміці і створенні умов для сталого розвитку національної господарської системи в довгостроковій перспективі. Події, що відбуваються в геополітичному просторі, актуалізують для вітчизняної економіки питання продовольчої незалежності як основи соціальної стабільності та національної безпеки. Тому агропромисловий комплекс, при його великій ролі в економіці, повинен бути поставлений в основу державної політики в системі прийняття національних рішень. При цьому забезпечення конкурентоспроможності АПК слід розглядати як завдання стратегічного

характеру, вирішення якого дозволить не тільки досягти необхідного рівня самозабезпечення продовольчими товарами, але і дасть імпульс розвитку іншим галузям економіки [2, с. 80].

Одним з основних засобів підвищення конкурентоспроможності продукції аграрного сектору України на світовому ринку є використання регуляторної політики. Першочерговим завданням уряду є гармонізація стандартів на продукцію сільського господарства і продовольства зі світовими, удосконалення системи оцінки відповідності критеріям Світової Організації Торгівлі. Євроінтеграційні процеси стають невід'ємною ознакою та напрямком розвитку аграрного сектору економіки України. У зв'язку з цим, важливою є розробка аграрної політики, яка б враховувала соціально-економічну, екологічну, демографічну та інші складові, та базувалася б на ознайомленні, вивченні та застосуванні на практиці досвіду ведення сільського господарства у зарубіжних країнах, який викликає закономірно підвищений інтерес. Першочергового значення при цьому набуває взаємобумовлена діяльність держави та господарюючих

суб'єктів, спрямована на забезпечення продовольчої безпеки (рис. 1).

Для успішного розв'язання завдань євроінтеграції аграрний сектор економіки України має достатньо передумов: багатий природно-ресурсний та експортний потенціал, якісний людський капітал, поступово зростаючу інвестиційну привабливість, збережений уклад сільського життя та багатовікові традиції ведення сільського господарства. У цьому контексті дослідження та наукове осмислення конкурентоспроможності національного АПК сприятиме проведенню структурних реформ у галузі сільського господарства та підвищенню рівня конкурентоспроможності агропродовольчої продукції на європейському й світовому ринках [3, с. 32].

З метою своєчасного виявлення пріоритетних напрямів розвитку і вибору ефективної стратегії, яка найбільшою мірою відповідає тенденціям розвитку ринкової ситуації і заснованої на сильних сторонах діяльності, будь-яке підприємство АПК повинно постійно здійснювати поточний контроль і аналіз конкурентної переваги (переваг) на ринку,

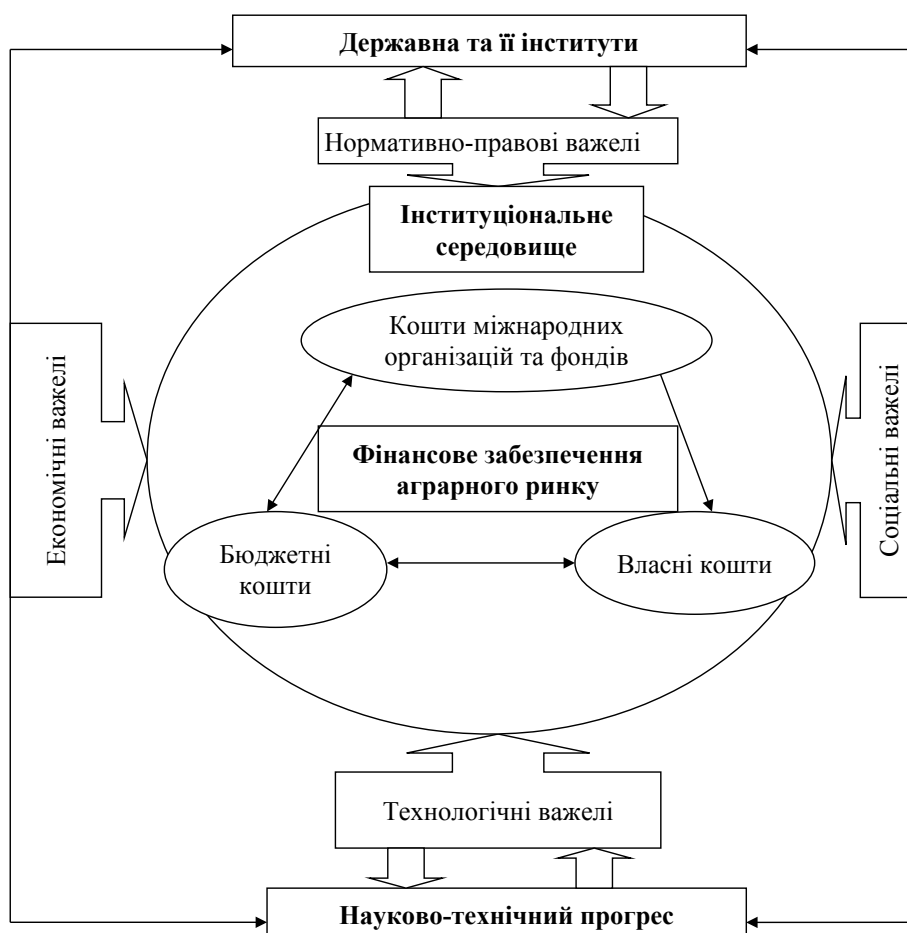

Рис. 1. Інституціональне середовище фінансового забезпечення аграрного ринку

Джерело: розроблено автором

на якому вона та конкуруючі підприємства пропонують аналогічні по споживчому попиту товари.

Необхідність глибокого всебічного суспільно-географічного вивчення АПК зумовила використання такої інтегративної категорії пізнання, як «функціональна структура», а також її складових. В доктринальному плані функціональна структура АПК може бути визначена як «спосіб дії його компонентів і елементів, сукупність зв'язків між ними, що відображають найсуттєвіші внутрішні його властивості». В суспільно-географічному плані

такими найсуттєвішими функціональними властивостями АПК є: територіальна спеціалізація, комплексність та пропорційність розвитку, що сприяють виробництву продуктів харчування і предметів широкого вжитку сільськогосподарського походження. Разом з тим, для поглибленого вивчення окремих аспектів функціонування й розвитку АПК можна виділити низку структур, у кожній з яких є специфічні стійкі сукупності зв'язків між підприємствами і виробництвами та які забезпечують підвищення його ефективності (рис. 2).

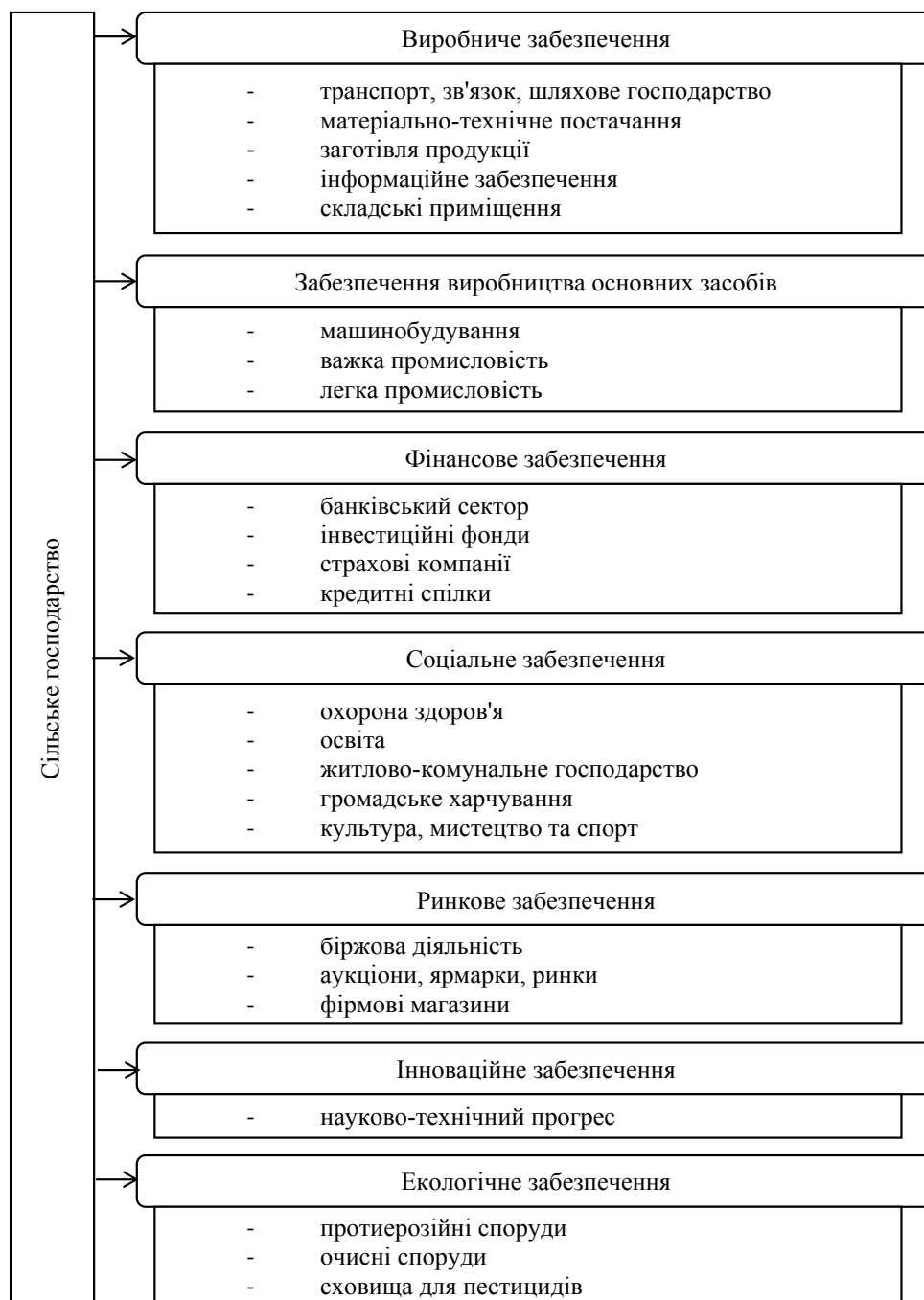

Рис. 2. Системи забезпечення діяльності АПК країни

Джерело: узагальнено автором на основі [4]

Компонентна структура АПК в цілому відображає галузевий, внутрішньогалузевий та міжгалузевий поділ праці в умовах НТП і зумовлює появу нових виробництв, ланок, видів діяльності і галузей, компонентів та їх інтеграцій, об'єднаних функціональними призначенням. Територіальна структура відображає внутрішню територіальну будову АПК, характеризує територіальні відношення між процесами виробництва, промисловою переробкою сільськогосподарської сировини і умовами їх розвитку в межах регіонів різного масштабу, тобто форми територіального зосередження агропромислового процесу. Територіально їх можна виділяти за різними якісними ознаками. Елементи територіальної структури АПК можуть бути зональними, приміськими, регіональними і локальними. Зональні й приміські АПК відображають специфіку поєднань природних умов, характер розселення і спеціалізації агропромислового процесу та інших суспільно-географічних факторів. Елементами зональних АПК є інтегральні агропромислова зона і агропромисловий район, спеціалізовані агропромислова зона і район. Особливе місце в територіальній структурі АПК посідають сільські адміністративні райони, оскільки вони є «вузловим центром» здійснення на місцях державних рішень. Вони покликані вирішувати не тільки виробничо-економічні, а й соціальні завдання. У їхньому складі можна виділити мікрорайони, які мають свій громадський центр (невелике місто або селище міського типу) з його службами, що «притягають» окремі агропромислові функції підприємств, які входять до агропромислових пунктів. Найефективнішою формою організації агропромислового процесу в районі є агропромислові комбінати або агропромислові об'єднання [1, с. 106].

Головною ознакою конкурентоспроможності країни є здатність перетворити недоліки свого економіко-географічного положення на конкурентні переваги. Тому головний висновок, який можна зробити, що основні переваги створюються на регіональному рівні, і вони виражаються у таких формах організації виробництва як кластери. На практиці можна виділити два типи кластерів – «зверху» і «знизу». Ініціатива «зверху» в усьому світі означає, що держава приймає рішення про створення кластерів на основі побудованої складної математичної моделі розвитку, «знизу» – кластерні програми ініціюються місцевою бізнес-спільнотою.

В Україні немає сенсу будувати кластери «зверху». Через невисоку частку доданої вартості малих підприємств та їх невелику кількість про розвиток просторових кластерів говорити поки що рано. Тому необхідно фокусуватися на формуванні регіональних кластерів в нових галузях, що отримали розвиток в умовах глобалізаційних процесів. Кластерна форма дуже перспективна,

її розвиток може серйозно поліпшити конкурентоспроможність і ефективність агропромислового комплексу, отже, можна говорити про необхідність включення кластерів в проекти регіонального економічного розвитку. До даного сегменту можна віднести, перш за все, всі підсектори агропромислового комплексу. Основним ресурсом розвитку даних сегментів буде як зростання ринку, так і природний і виробничий потенціал, наявний у регіоні. Основними напрямками розвитку агропромислового кластера є: вихід на нові товарні і географічні ринки; посилення кооперації між підприємствами, що формують ланцюжок доданої вартості; проведення технологічної модернізації і реалізація інвестиційних проектів; розвиток корпоративної структури сектора; побудова взаємодії з новими суб'єктами розвитку агропромислового сектору, локалізація яких неможлива на території регіону; інноваційні кластери, які відрізняються від попереднього сегмента тим, що у них можлива постановка елемента виробництва нової (не масової) продукції [5, с. 135].

Висновки з проведеного дослідження. На наш погляд, одним з базових секторів економіки України є саме кластер у сфері АПК. Інноваційна інфраструктура агропромислового кластера є важливим механізмом інноваційної економіки, вона сприяє переходу економіки країни до постіндустріального типу розвитку. Інноваційна інфраструктура зумовлює темпи (швидкість) розвитку економіки країни і зростання добробуту її населення. Досвід розвинених країн світу показує, що в умовах глобальної конкуренції на ринку немиче виграє той, хто має розвинену інфраструктуру створення і реалізації інновацій, володіє найбільш ефективним механізмом інноваційної діяльності. Тому для ефективного функціонування інноваційної економіки регіону інноваційна інфраструктура повинна бути функціонально повною. Вона повинна мати набір таких властивостей і інститутів, які сприятимуть реалізації технологій створення та реалізації інновацій у масштабах регіону та країни в цілому. Тому необхідним вважаємо посилення конкурентних внутрішніх переваг сучасного АПК, а саме:

- виробнича структура підприємства, спеціалізація і концентрація виробництва, рівень уніфікації і стандартизації продукції і складових частин виробництва, облік і регулювання виробничих процесів;
- постачальники, доступ до якісної дешевої сировини і інших ресурсів, оптимізація ефективності використання ресурсів;
- обладнання, якість виготовлених товарів, патентований товар, патентована технологія;
- менеджери, формування системи менеджменту, функціонування системи управління якістю організації;

- доступ до ринків, частка на ринку, ексклюзивність товару, каналів розподілу і реклами товарів організації, ефективна система збуту і гарантійного обслуговування.

Якісні зміни внутрішніх складових зумовлять підвищення конкурентоспроможності АПК на міжнародній арені.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Артеменко В.О. Структура чинників впливу на конкурентоспроможність підприємств АПК / В.О. Артеменко, С.І. Мельник // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. пр. – Луганськ: вид-во СЧУ ім. В. Даля, 2010. – № 4(36). – С. 104-110.
2. Бабко В.М. Державна підтримка сільськогосподарського виробництва як чинник забезпечення його конкурентоспроможності / В.М. Бабко // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 7. – С. 79–81.
3. Баранов К.В. Привабливість економічного простору як умова конкурентоспроможності національної економіки / К.В. Баранов // Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2012. – № 2. – С. 30–38.
4. Малік М.Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: [монографія] / М.Й. Малік, О.А. Нужна. – К.: Інститут аграрної економіки, 2007. – С. 104-110.
5. Тараненко І.В. Світовий досвід венчурної діяльності та проблеми венчурного фінансування в

Україні / І.В. Тараненко, К.В. Назаренко // Академічний огляд. – К., 2011. – № 1(34). – С. 133-137.

6. Шпанко А. Про сутність поняття стратегічна конкурентоспроможність / А. Шпанко // Економіка України. – 2007. – № 6. – С. 45-49.

REFERENCES:

1. Artemenko V.O. Struktura chynnykiv vplyvu na konkurentospromozhnist' pidpryyemstv APK / V.O. Artemenko, S.I. Mel'nyk // Upravlinnya proektamy ta rozvytok vyrobnytstva: Zb. nauk. pr. – Luhans'k: vyd-vo SNU im. V. Dalya, 2010. – No 4(36). – S. 104-110.
2. Babko V.M. Derzhavna pidtrymka sil'skohospodars'koho vyrobnytstva yak chynnyk zabezpechennya yoho konkurentospromozhnosti / V.M. Babko // Investytsiyi: praktyka ta dosvid. – 2010. – No 7. – S. 79–81.
3. Baranov K.V. Pryvablyvist' ekonomichnoho prostoru yak umova konkurentospromozhnosti natsional'noyi ekonomiky / K.V. Baranov // Visnyk SumDU. Seriya Ekonomika. – 2012. – No 2. – S. 30–38.
4. Malik M.Y. Konkurentospromozhnist' ahrarykh pidpryyemstv: metodolohiya i mekhanizmy: [monohrafiya] / M.Y. Malik, O.A. Nuzhna. – K.: Instytut ahraryoi ekonomiky, 2007. – S. 104-110.
5. Taranenko I.V. Svitovyy dosvid venchurnoyi diyal'nosti ta problemy venchurnoho finansuvannya v Ukraini / I.V. Taranenko, K.V. Nazarenko // Akademichnyy ohlyad. – K., 2011. – No 1(34). – S. 133-137.
6. Shpanko A. Pro sutnist' ponyattya stratehichna konkurentospromozhnist' / A. Shpanko // Ekonomika Ukrainy. – 2007. – No 6. – S. 45-49.